CANISVLIET

SOCIAAL-ECONOMISCHE SCHETS VAN DE RUILVERKAVELING CANISVLIET IN OOSTELIJK ZEEUWSCH-VLAANDEREN

Nota No. 161

L4
161B

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
ONTVANGEN
31 JAN. 1962
BIBLIOTHEEK

Afdeling Streekonderzoek
Januari 1962

INHOUD

		Blz.
LIJST VAN BIJLAGEN		4
INLEIDING		5
HOOFDSTUK I	DE SOCIALE EN ECONOMISCHE STRUCTUUR	6
	§ 1. De bevolking	6
	§ 2. Forensisme	8
	§ 3. Beroepsbevolking en werkgelegenheid	9
	§ 4. De agrarische beroepsbevolking	10
	§ 5. Inkomenspositie	11
HOOFDSTUK II	DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR	12
	§ 1. De verschillende groepen grondgebruikers en hun bedrijven	12
	§ 2. De bedrijfsgroottestructuur	13
	§ 3. De verkaveling	15
	§ 4. Eigendom en pacht	16
	§ 5. Bedrijfsgebouwen en woningen	17
HOOFDSTUK III	PRODUKTIEPLAN, BEDRIJFSVOERING EN ENKELE SOCIALE ASPECTEN	19
	§ 1. De akkerbouw	19
	§ 2. De veehouderij	20
	§ 3. Mechanisatie	21
	§ 4. De arbeidsvoorziening	22
	§ 5. De leeftijdsopbouw	23
	§ 6. Onderwijs	24
SAMENVATTING		25
BIJLAGEN		26

LIJST VAN BIJLAGEN

		Blz.
Bijlage 1	Hoofdberoepen van de C- en nevenberoepen van de B-grondgebruikers	26
Bijlage 2	Vroegere beroepen van de D-grondgebruikers	26
Bijlage 3	Speciale bedrijven	26
Bijlage 4	Bedrijven ≥ 1 ha	27
Bijlage 5	Kadastraal en gemeten maat	28
Bijlage 6	Eigendom en pacht	29
Bijlage 7	Eigendom en pacht in het ruilverkavelingsblok	30
Bijlage 8	Bedrijfsgebouwen	31
Bijlage 9	Veestalling en bedrijfsvoering	31
Bijlage 10	Openbare nutsvoorzieningen	32
Bijlage 11	Bouwlandgebruik	33
Bijlage 12	Rundvee	34
Bijlage 13	Varkens, kippen, schapen, werkpaarden	35
Bijlage 14	Werktuigen	36
Bijlage 15	Arbeidskrachten in de land- en tuinbouw in 1959 (gemeente Westdorpe)	37
Bijlage 16	Landarbeiders	38

Hoek
Driewegen
Zeeuwsaarpolder
Spui
Zevenaar en
Koegorspolder
Sluiskil
Schapenbout
Stroodorp
Zandstraat
Sassing
Axel
Groote of Oude
St. Albert
Zwartenhoek
Drieschouwen
Kanisvliet
Buitenpolder
Hoofdorpe
Kanisvliet Binnenpolder
Van Gent
Ouden polder
Polder St. François
Zuidzande
De Kalle
Kloosterboom
Ramonshoek

INLEIDING

Deze sociaal-economische schets van de ruilverkaveling "Canisvliet" is gebaseerd op bestaand statistisch materiaal. De meeste van de gegevens zijn afkomstig uit de landbouwtellingen van het C.B.S. van 1961, 1960 en 1959. Een bijzonderheid, welke hierbij nog kan worden vermeld is, dat deze schets de eerste is, waarin - voorlopige - cijfers van de Volks- en Beroepstelling 1960 zijn gebruikt.

De ruilverkaveling Canisvliet omvat bijna de geheele gemeente Westdorpe in Zeeuwsch-Vlaanderen. Aan de westzijde wordt het gebied begrensd door het Kanaal van Gent naar Terneuzen. De omliggende gemeenten zijn Axel, Sas van Gent en Zuiddorpe, terwijl in het zuiden de Belgische grens langs het ruilverkavelingsgebied loopt.

HOOFDSTUK I

DE SOCIALE EN ECONOMISCHE STRUCTUUR

In het volgende zullen een aantal aspecten van de sociale en economische structuur worden behandeld. Allereerst wordt een beeld gegeven van de loop van de bevolking in Westdorpe en de omstandigheden welke tot deze ontwikkeling hebben geleid. In dit verband speelt de werkgelegenheid een grote rol alsmede het forensisme. Tenslotte wordt de aandacht nog gericht op de agrarische beroepsbevolking en de inkomenspositie van de agrarische bedrijfshoofden.

§ 1. De bevolking

Sinds 1880 is de bevolking van Westdorpe van 1702 personen met 34% toegenomen tot 2284 in 1960. Grafiek 1 geeft een beeld van het verloop van de bevolking van Westdorpe, in vergelijking met oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen en de gehele provincie Zeeland. Wat de groei betreft is Westdorpe tot omstreeks 1920 bij de omgeving ten achter gebleven, in 1920 verloopt de toeneming ongeveer parallel aan het gemiddelde voor oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen en iets sneller dan voor de gehele provincie.

Grafiek 1

DE BEVOLKING SINDS 1880 (1880 = 100)

Bron: C.B.S.

De vier componenten van de bevolkingsgroei zijn geboorte, sterfte, vestiging en vertrek. Een geboortenoverschot van 168 over de periode 1946-1960 in ‰ van de totale bevolking in 1946 werd voor Westdorpe gedeeltelijk gecompenseerd door een vertrekoverschot van 115. De bevolking nam gedurende deze periode dus toe met 53‰ van de totale bevolking in 1946. Ten opzichte van het binnenland bedroeg het vertrekoverschot 103‰, ten opzichte van het buitenland 12‰. Een vergelijking met de gehele kanaalstreek Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen heeft weinig zin, omdat er tussen de gemeenten onderling zeer grote verschillen bestaan, zoals tabel 1 illustreert. Desondanks is er wel enige eenheid in de verscheidenheid te zien, wanneer de in de tabel genoemde gemeenten, uitgaande van de aanwezige werkgelegenheid, worden gesplitst in een groep met naar verhouding veel industriële werkgelegenheid enerzijds (Axel, Sas van Gent, Terneuzen) en een groep met weinig industriële werkgelegenheid anderzijds (Hoek, Philippine, Westdorpe, Zaamslag). De eerste groep kenmerkt zich door een hoog geboortenoverschot en een laag vertrekoverschot of zelfs een vestigingsoverschot. De tweede groep heeft een lager geboortenoverschot en hoog vertrekoverschot.

Tabel 1

LOOP DER BEVOLKING NAAR OORZAAK

Gemeente	Toeneming van de bevolking gedurende de periode 1946-1960, per 1000 inwoners op 1 jan. 1946			
	totaal	waarvan door:		
		geboorten-overschot	binnenlandse migratie	buitenlandse migratie
Axel	116	227	- 87	- 24
Sas van Gent	251	200	84	- 33
Terneuzen	291	213	101	- 23
Hoek	-131	80	-190	- 21
Philippine	- 47	181	-204	- 24
Westdorpe	53	168	-103	- 12
Zaamslag	-143	120	-236	- 27
Kanaalstreek O.-Zeeuwsch-Vl.	138	189	- 27	- 24

Bron: C.B.S., Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari 1961.

Westdorpe behoort tot de tweede groep, de werkgelegenheid is er te gering om de bevolkingsgroei uit het geboortenoverschot op te vangen. Dit uit zich in een negatief migratiesaldo en in forensisme.

§ 2. F o r e n s i s m e

Tabel 2 geeft van het forensisme een overzicht. Ook in dit opzicht bestaan er tussen de gemeenten zodanige verschillen, dat een verdeling in twee groepen zoals in het voorgaande is gemaakt, zeker is gerechtvaardigd. In de gemeenten met relatief veel industriële werkgelegenheid komt een in verhouding tot het aantal woonforensen hoog aantal werkforensen voor. Terneuzen neemt met zijn grote aantal woonforensen een afwijkende positie in. In de gemeenten met weinig industriële werkgelegenheid, waaronder Westdorpe, is het aantal werkforensen minim., het aantal woonforensen is er hoog. Duidelijk is het geringe aantal forensen, dat in de landbouw werkzaam is; het is begrijpelijk dat in de groep gemeenten met relatief weinig industriële werkgelegenheid de landbouw een sterker accent op het aantal werkforensen legt.

Tabel 2

FORENSISME

Gemeente	Aantal woonforensen 1)			Aantal werkforensen 1)		
	agrarisch	niet-agrarisch	totaal	agrarisch	niet-agrarisch	totaal
Axel	14	272	286	37	812	849
Sas van Gent	2	158	160	5	323	328
Terneuzen	13	827	840	32	610	642
Hoek	22	265	287	8	5	13
Philippine	8	111	119	3	6	9
Westdorpe	8	308	316	3	10	13
Zaamslag	36	196	232	19	5	24

1) Alleen gezinshoofden en alleenstaanden.

Bron: C.B.S.-woningtelling 1956.

De forensen, die in Westdorpe wonen, werken nagenoeg allenin de industrieën van de omliggende gemeenten, een klein deel - goed 3% - werkt in België. Het onderstaande staatje laat zien waar de forensen uit Westdorpe werken.

Axel	49
Sas van Gent	188
Terneuzen	50
België	11
	316

De ontwikkeling van het aantal forensen is onder meer afhankelijk van de ontwikkeling van de werkgelegenheid. De totale werkgelegenheid in Westdorpe is in de periode 1947-1960 gedaald tot 66% van de werkgelegenheid in 1947.

§ 3. Beroepsbevolking en werkgelegenheid

De mannelijke beroepsbevolking in Westdorpe bedroeg op 31 mei 1960: 656, zoals tabel 3 aangeeft. Uit het verloop van de mannelijke beroepsbevolking sedert 1947 blijkt wel, dat er ingrijpende veranderingen hebben plaatsgehad. Niet alleen is de totale mannelijke beroepsbevolking in absolute zin sedert 1947 aanmerkelijk gedaald, de onderlinge verhouding tussen de verschillende beroepsgroepen heeft nog veel grotere wijzigingen ondergaan. Deze wijzigingen in de beroepsstructuur komen voornamelijk te staan op rekening van de werkgelegenheid in de landbouw.

Tabel 3

BEROEPSBEVOLKING 1947-1960

Jaartal	Werkende mannen							
	totaal		van wie					
			forensen		in de gemeente werkzame			
					agrariërs		niet-agrariërs	
	aantal	in % van 1947	abs.	in %	abs.	in %	abs.	in %
1947	727	100	321	44	227	31	179	25
1956	684	94	397	58	143	21	144	20
1960	656	90	389	59	133 1)	20	134	21

1) Aangenomen, dat er nog 5 agrarische forensen in Westdorpe wonen in 1960 (in 1947: 27 en in 1956: 8)

Bron: C.B.S. volks- en beroepstelling 1947 en 1960 (voorlopig), woning- en gezinstelling 1956.

De in de gemeente woonachtige, in de landbouw werkende mannelijke beroepsbevolking is in dertien jaar gedaald tot 59% van haar omvang in 1947, van bijna een derde van de totale mannelijke beroepsbevolking in 1947 tot een vijfde in 1960. Het aantal in de gemeente wonende en werkende mannen in andere bedrijfstakken is in de periode 1947-1960 gedaald tot 85% van het aantal in 1947, in procenten van de totale mannelijke beroepsbevolking is deze groep bijna constant gebleven. De sterke absolute en relatieve daling van de mannelijke agrarische beroepsbevolking hangt dus niet samen met een uitbreiding van de niet-agrarische werkgelegenheid ter plaatse - deze is namelijk met 15% verminderd - doch in een sterke absolute zowel als relatieve stijging van het forensisme. In de periode 1947-1960 is de vrouwelijke beroepsbevolking met ruim een kwart van het aantal in 1947 afgenomen (zie tabel 4).

De werkgelegenheid in Westdorpe is gedaald. Ten einde het verloop van de werkgelegenheid enigszins kwantificeerbaar te maken wordt deze eenvoudigheidshalve gelijkgesteld met de grootte van de in de gemeente werkzame beroepsbevolking. Deze bestaat uit twee componenten, de in de gemeente woonachtige en de buiten de gemeente wonende (de werkforensen). Het aantal werkforensen is alleen in 1956 bekend, toen bedroeg het 13. Vanwege het kleine aantal, worden de werkforensen buiten beschouwing gelaten. Voor

de mannelijke beroepsbevolking is dan de werkgelegenheid in 1947, 1956 en 1960 resp. 406, 287 en 267; dat betekent een vermindering sinds 1947 met meer dan een derde. Voor de vrouwelijke beroepsbevolking is de werkgelegenheid in Westdorpe in 1947, 1956 en 1960 resp. 152, 43 en 67; hier is sprake van een vermindering met 56%. Er kan dus een sterke daling van de werkgelegenheid in Westdorpe sinds 1947 geconstateerd worden. De daling van de werkgelegenheid heeft door het toenemen van het forensisme niet tot een evenredige bevolkingsafneming geleid.

Per bedrijfstak gezien is voor de mannelijke beroepsbevolking het accent steeds zwaarder komen te liggen op de nijverheid, terwijl de betekenis van de landbouw belangrijk is verminderd (tabel 4). Voor de vrouwelijke beroepsbevolking is de landbouw van geen betekenis meer, het accent verschuift geheel naar de "sociale diensten".

Tabel 4

BEROEPSBEVOLKING NAAR BEDRIJFSTAKKEN (1947-1960)

	Werkende mannen in						Werkende vrouwen in					
	1947		1956		1960		1947		1956		1960	
	aantal	in %	aantal	in %	aantal	in %	aantal	in %	aantal	in %	aantal	in %
Landbouw	254	35	151	22	138	21	50	26	5	5	4	3
Nijverheid	336	47)			397	60	28	14)			24	17
Handel en verkeer	91	12)	533	78	77	12	57	29)	100	95	48	33
Sociale diensten	46	6)			44	7	59	31)			67	47
Alle beroepspers.	727	100	684	100	656	100	194	100	105	100	143	100

Bron: C.B.S.-volks- en beroepstelling 1947 en 1960 (voorlopig), -woning- en gezinstelling 1956.

§ 4. De agrarische beroepsbevolking

Tabel 5 geeft een overzicht van de samenstelling van de mannelijke agrarische beroepsbevolking. De vrouwelijke agrarische beroepsbevolking wordt, vanwege het zeer geringe aantal, buiten beschouwing gelaten. Het aantal landarbeiders blijkt tot een derde van het aantal in 1947 te zijn teruggelopen in een periode van 13 jaar, iets meer dan 5% per jaar dus. Maar ook het aantal zelfstandigen is niet onbeduidend verminderd, bijna met 1½% per jaar. Het aantal meewerkende mannelijke gezinsleden is ook gedaald, het aantal is voor 1960 nog niet bekend. Waarschijnlijk is het minder dan 14, het totale aantal mannelijke meewerkende gezinsleden in alle bedrijfstakken bedraagt nl. slechts 17.

Tabel 5

MANNELIJKE AGRARISCHE BEROEPSBEVOLKING (1947-1960)

	Aantal personen in			Indexcijfers (1947=100)	
	1947	1956	1960	1956	1960
zelfstandigen	67	63	55	94	82
meew. gezinsleden	19	14	.	74	.
arbeiders	168	74	55	44	33

Bron: C.B.S.-volks- en beroepstelling 1947 en 1960(voorlopig),
-woning- en gezinstelling 1956.

§ 5. Inkomenspositie

Een vergelijking van de inkomens van de gezinshoofden en alleenstaanden in Westdorpe met de inkomens in de provincie Zeeland en het gehele land, valt ten nadele uit van Westdorpe (zie tabel 6). Dat geldt echter allerminst voor de landbouwers. Van deze groep heeft bijna driekwart een inkomen van f.6.000,- of meer tegen twee vijfde van alle Zeeuwse boeren en slechts een kwart van alle boeren in Nederland. Voor de overige groepen wordt het beeld dus nog somberder. De conclusie luidt dus, dat de inkomenspositie van de landbouwers relatief zeer gunstig is te noemen, terwijl de inkomenspositie van de overige beroepsgroepen bij die van de provincie en het hele land ten achter blijft.

Tabel 6

BEROEPSBEVOLKING EN INKOMEN

	Percentage per inkomensklasse					
	werkenden 1)			landbouwers 1)		
	Westdorpe	Zeeland	Nederland	Westdorpe	Zeeland	Nederland
Inkomensklasse						
<f.3.000	37	36	32	4	13	21
f.3.000-f.6.000	51	48	53	23	47	54
f.6.000-f.10.000	9	12	12	50	27	20
≥f.10.000	3	4	3	23	13	5

1) Gezinshoofden en alleenstaanden.

Bron: C.B.S.-woningtelling 1956.

HOOFDSTUK II

DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR

De agrarisch-economische structuur komt niet duidelijk uit de verf, wanneer er niet een onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende soorten grondgebruikers, omdat niet alle grondgebruikers zuivere landbouwers zijn. Een van de belangrijkste elementen van de economische structuur is wel de bedrijfsgroottestructuur. Deze zal in het navolgende worden behandeld, evenals de verkavelingstoestand, de verhouding tussen eigendom en pacht van grond en gebouwen en de toestand van de woningen en de bedrijfsgebouwen.

§ 1. De verschillende groepen grondgebruikers en hun bedrijven

In totaal zijn er in het ruilverkavelingsgebied 74 agrarische grondgebruikers, die in een viertal groepen kunnen worden onderscheiden, nl.

A: zuivere landbouwers.
Dit zijn landbouwers in de ruimste zin van het woord, met een beroep uitsluitend in de landbouw.

B: landbouwers met nevenberoep.
Deze landbouwers besteden de helft of meer van hun arbeidstijd aan het landbouwbedrijf en de rest aan andere bezigheden.

C: landarbeiders of niet-agrarische beroepspersonen met agrarisch grondgebruik.
Deze groep besteedt minder dan de helft van zijn arbeidstijd aan het landbouwbedrijf.

D: rustende landbouwers en gepensioneerde niet-agrariers met enig grondgebruik.

Zoals tabel 7 laat zien, heeft ruim twee derde van het totaalaantal grondgebruikers een hoofdberoep in de landbouw. De vier speciale bedrijven moeten bij de 48 A- en B-bedrijven worden opgeteld. Het betreft hier vier fruitteeltbedrijven, welke om de bijzondere plaats die ze in het gebied innemen door hun afwijkende bedrijfstype (zie hfdst. III § 1) apart zijn gehouden. Het zijn twee A- en twee B-bedrijven. Het aantal landbouwers met een nevenberoep is gering. De bedrijven van landarbeiders en niet-agrariërs, evenals de D-bedrijven, zijn over het algemeen klein. Bijna de helft van deze bedrijven is kleiner dan 1 ha en er zijn er slechts 3 groter dan 5 ha.

De bedrijven van de A- en B-grondgebruikers zijn op twee na alle groter dan 5 ha.

De beroepen van de C-grondgebruikers lopen nogal uiteen, evenals de nevenberoepen van de B-grondgebruikers. Van de 9 D-grondgebruikers waren er 8 landbouwer geweest. Over deze beroepen zijn enkele tabellen opgenomen als bijlagen 1, 2 en 3.

Tabel 7

DE AGRARISCHE GRONDGEBRUIKERS NAAR BEROEPSGROEP

Grootte-klasse 1)	Aantal grondgebruikers						
	totaal	in de beroepsgroep(en)					
		A	B	A+B	C	D	spec.bedr.
< 1 ha	10	-	-	-	7	3	-
1- 5 ha	12	1	1	2	4	5	1
5-10 ha	11	6	2	8	1	1	1
10-20 ha	14	11	1	12	-	-	2
20-30 ha	7	5	1	6	1	-	-
30-50 ha	14	14	-	14	-	-	-
≥50 ha	6	6	-	6	-	-	-
Alle grootte-klassen	74	43	5	48	13	9	4

1) Incl. zaaiklaar verhuurd vlasland.

Bronnen: C.B.S. 1961, L.E.I.

§ 2. De bedrijfsgroottestructuur

Het aantal bedrijven, dat in het blok gevestigd is, is maar zeer klein. Het heeft daarom weinig zin al te sterk te detailleren waar het gaat om de verschillende bijzonderheden van de bedrijven, te meer omdat later zal blijken dat er niet zo bijzonder veel verschil in bedrijfstype bestaat. Tabel 7 geeft een overzicht van de bedrijfsgroottestructuur. Bij een vergelijking van de bedrijfsgroottestructuur in het ruilverkavelingsgebied met de omgeving (tabel 8) valt het op, dat in de gemeente Westdorpe de bedrijven gemiddeld aanzienlijk groter zijn dan in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen. De voornaamste verschillen liggen wel in het lage percentage bedrijven van 1 - 5 ha voor Westdorpe en het bijzonder hoge percentage bedrijven van 20 ha en groter. Over een reeks van jaren gezien heeft zich een belangrijke vermindering van het percentage bedrijven van 1 - 5 ha voorgedaan; dat geldt zowel voor Westdorpe als voor het gehele gebied van Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen. In Oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen zowel als in Westdorpe is de gemiddelde bedrijfsgrootte tot 1947 regelmatig gedaald, doordat in deze periode het percentage kleine bedrijven vrijwel constant bleef, terwijl het percentage grote bedrijven daalde.

Na 1947 treedt een ontwikkeling in, welke zich regelmatig voortzet. De gemiddelde bedrijfsgrootte stijgt voornamelijk door de vrij sterke daling van het percentage kleine bedrijven. Zie grafiek 2 en zie voor de absolute aantallen bijlage 4.

Tabel 8

BEDRIJVEN ≥ 1 HA EN DE CULTUURGROND (1910-1959)

	Aantal bedrijven	Percentage bedrijven per grootteklasse in ha				Oppervlakte cultuurgrond in ha	Gem. bedr.-grootte in ha
		1-5	5-10	10-20	≥ 20		
Westdorpe							
1910	67	33	11	18	38	1542	23,0
1921	73	33	14	16	37	1492	20,4
1930	74	40	15	11	34	1421	19,2
1947	74	34	14	19	33	1387	18,7
1950	74	31	20	11	38	1408	19,0
1955	72	26	21	13	40	1402	19,5
1959	63	19	19	17	45	1396	22,2
Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen							
1910	1898	42	16	14	28	31028	16,1
1921	2031	40	18	15	27	31132	15,3
1930	2129	39	19	16	26	31431	14,8
1947	2602	40	21	17	22	33838	13,0
1950	2133	34	21	19	26	31409	14,7
1955	2054	31	22	20	27	30756	15,0
1959	2040	30	21	22	27	31115	15,3

Bronnen: Directie van de Landbouw (1910-1930); C.B.S.(1947-1959).

Grafiek 2

DE GEMIDDELDE BEDRIJFSGROOTTE

621

Bronnen: Dir.v.d. Landbouw (1910-1930); C.B.S.(1947-1959).

De gemiddelde bedrijfsgrootte van de A- en B-, de C- en de D-bedrijven bedraagt resp. 26,4 ha, 6,0 ha en 3,1 ha. Een tabel, waarin het verschil in kadastrale en gemeten maat is aangegeven, is als bijlage 5 opgenomen. Het verschil wordt gevormd door de wegen, bermen, sloten, houtwallen etc. langs de percelen.

§ 3. De verkaveling

De verkavelingstoestand en de bedrijfsgrootte zijn niet los van elkaar te denken. In het algemeen zal in een bepaald gebied het aantal kavels per bedrijf kleiner zijn, naarmate de bedrijfsgrootte kleiner is. Dat is ook het geval in het ruilverkavelingsblok, zoals tabel 9 laat zien. Het gemiddeld aantal kavels per bedrijf is - van de bedrijven met 2 ha en meer cultuurgrond - in de gehele provincie Zeeland 4,2 . Alle bedrijven (A-, B-, C-, D- en speciale bedrijven) van 2 ha en groter in het blok hebben gemiddeld 5,1 kavel per bedrijf. Dit cijfer steekt op het eerste gezicht ongunstig af tegen dat van de gehele provincie. Maar daarbij moet dus in rekening worden gebracht dat de gemiddelde bedrijfsgrootte in Westdorpe aanmerkelijk hoger is dan in geheel Zeeland. De laatste bedraagt 15,1 voor de bedrijven van 2 ha en groter, dus nog minder voor alle bedrijven tezamen; de gemiddelde bedrijfsgrootte in Westdorpe - zoals bekend - is voor alle bedrijven 22,2 ha.

Tabel 9

VERKAVELING

	Aantal bedrijven									Gem. aantal kavels per bedrijf	Gem. kavelgrootte in ha
	totaal	met ... kavels							onbekend		
		1	2	3	4 en 5	6 en 7	8 en 9	≥ 10			
A- en B-bedrijven											
1-15 ha	17	1	6	3	3	1	3	-	-	3,9	2,3
15-30 ha	11	-	5	1	2	-	2	1	-	4,6	4,5
≥30 ha	20	-	2	1	4	4	3	6	-	7,7	5,8
Alle grootte-klassen	48	1	13	5	9	5	8	7	-	5,6	4,7
C-bedrijven											
< 1 ha	7	4	-	1	-	-	-	-	2[1]	1,4	0,4
≥ 1 ha	6	2	1	1	1	1	-	-	-	3,0	2,0
D-bedrijven											
< 1 ha	3	2	-	-	-	-	-	-	1[1]	1,0	0,6
≥ 1 ha	6	2	2	1	-	-	1	-	-	2,8	1,1
Spec.bedr.											
≥ 1 ha	4	-	1	1	1	1	-	-	-	4,8	2,6

1) Bedrijf zonder cultuurgrond

Bron: C.B.S. 1959.

De verkavelingstoestand in het blok is dus naar alle waarschijnlijkheid niet slechter dan in Zeeland als geheel. De gemiddelde kavelgrootte is zelfs vrij gunstig te noemen.

De verkavelingstoestand heeft niet in de eerste plaats aanleiding gegeven tot de ruilverkavelingsplannen voor dit gebied. Het zwakke punt wordt gevormd door de gebrekkige ontsluiting.

§ 4. Eigendom en pacht

De ontwikkeling van de eigendom/pacht-verhoudingen in de gemeente Westdorpe voor alle cultuurgrond sinds 1910, wordt geïllustreerd door tabel 10. Deze verhouding is nogal sterk aan wijzigingen onderhevig. Vooral na 1930 is een daling van het aandeel van de eigendom van de grondgebruikers in de totale oppervlakte cultuurgrond opgetreden. Waarschijnlijk is deze daling met name sterk geweest in de crisistijd van de jaren dertig. Thans is slechts een vijfde deel van de cultuurgrond het eigendom van de gebruikers.

Tabel 10

EIGENDOM EN PACHT IN WESTDORPE

	Opp. cultuurgrond in ha	Percentage eigendom
1910	1542	21
1921	1537	41
1930	1460	38
1948	1396	24
1955	1404	21
1959	1401	17

Bronnen: Directie van de Landbouw (1910-1930)
C.B.S. (1948-1959)

In bijlage 6 wordt een vergelijking gemaakt tussen de eigendom pacht-verhouding in het ruilverkavelingsblok, in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen, Zeeland en Nederland in 1959. Daar blijkt uit, dat naar verhouding de pacht in het ruilverkavelingsblok een bijzonder grote rol speelt. In Westdorpe is slechts 17% van alle cultuurgrond, in gebruik bij bedrijven van 1 ha en groter, eigendom van de grondgebruikers tegenover resp. 29%, 38% en 47% voor Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen, Zeeland en Nederland. De pacht overweegt sterk op de grotere bedrijven. Er zijn slechts twee bedrijven in het gehele blok, die geheel uit eigen grond bestaan, de helft van de bedrijven wordt in zijn geheel gepacht. De overige bedrijven bestaan gedeeltelijk uit eigen grond en gedeeltelijk uit pachtgrond.

Een andere indeling is die naar beroepsgroepen (zie bijlage 7). De A- en B-bedrijven hebben slechts 14% van de gebruikte cultuurgrond in eigendom, terwijl er geen enkel geheel eigen bedrijf in deze groep voorkomt. Bij de speciale bedrijven en bij de D-bedrijven overweegt de eigendom.

In het geheel wordt 1099 ha van de 1327 ha cultuurgrond in het ruilverkavelingsblok gepacht of 83%. Het is voor een ruilverkaveling met zoveel pachtgrond van het grootste belang te zijn ingelicht over de aard en de woonplaats van de verpachters, alsmede

over de aard van de pacht. Enkele van deze kenmerken zijn neergelegd in tabel 11.

Tabel 11

GEPACHTE GROND

	Ruilverkavelingsblok		Percentage gepachte grond in:		
	aantal bedrijven	percentage gepachte grond	Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen	Zeeland	Nederland
Gepachte grond:					
van ouders	8	6	12	10	18
korter dan 1 jaar	3	0	2	2	1
1 jaar of langer:					
met bedrijfsgebouwen	14	31	34	45	58
zonder bedrijfsgebouwen	55	69	64	53	41
Eigenaren:					
wonend in het buitenland	31	37	33	20	3
wonend in Nederland:					
van wie: land- of tuinbouwers	32	36	24	28	38
overige particulieren	32	17	28	36	35
overheidslichamen	14	10	12	9	15
overige rechtspersonen	-	-	3	7	9

Het percentage los (zonder bedrijfsgebouwen) gepachte grond is in het blok bijzonder hoog; er komen naar verhouding weinig verpachtingen van ouders aan kinderen voor. Meer dan een derde van de gepachte cultuurgrond in het blok is het eigendom van buitenlanders. De meeste buitenlandse eigenaren van gronden in Zeeuwsch-Vlaanderen wonen in België - vooral in en om Gent - en in het noordwesten van Frankrijk 1). De overige eigenaren wonen in Nederland; ten opzichte van de naaste omgeving en de provincie Zeeland is het percentage grond in eigendom van land- en tuinbouwers vrij hoog, hoewel het nog niet het Nederlandse gemiddelde bereikt. Daarentegen is het percentage in eigendom van overige particulieren naar verhouding zeer laag. De helft van de bedrijven (31 van de 63) heeft grond in gebruik van buitenlandse eigenaren.

§ 5. Bedrijfsgebouwen en woningen

Van de 45 boerderijen en tuinderswoningen in Westdorpe in 1956 (C.B.S.: woning- en gezinstelling) werd 60% door de eigenaren en 40% door pachters bewoond. Dit stemt overeen met het hierboven gezegde over het pachten van los land. De gegevens over de openbare nutsvoorzieningen dateren van 1956. Deze zijn waarschijnlijk verouderd.

Een belangrijk deel (60%) van de woningen is gebouwd vóór 1906, een negende deel dateert van na 1940. Slechts één woning had minder dan vijf vertrekken, terwijl meer dan twee derde van de boeren- en tuinderswoningen zeven of meer vertrekken telde. De woningen zijn, hoewel over het algemeen niet nieuw, vrij ruim te noemen.

1) S.E. Steigenga-Kouwe: Zeeuwsch-Vlaanderen, 's-Gravenhage 1950; proefschrift Utrecht.

Wat de bedrijfsgebouwen betreft, daarover zijn voor de A- en B-bedrijven enige gegevens neergelegd in bijlage 8. Twee derde van deze gebouwen is vóór 1914 gebouwd, eveneens twee derde deel is het eigendom van de gebruikers. De akkerbouw is het belangrijkste bedrijfsonderdeel, zoals in het volgende hoofdstuk zal blijken. Het aantal gebouwen met een melkveestal is dan ook niet groot (zie bijlage 9). Tenslotte zijn er 12 bedrijven die inkuilen, waarvan 9 met een of meer silo's. De bedrijfsgebouwen in het blok zijn in veel mindere mate dan de woningen op de openbare nutsvoorzieningen aangesloten. Ongeveer de helft van de bedrijfsgebouwen is voorzien van elektriciteit, minder dan een derde heeft waterleiding, terwijl in slechts een vijfde van deze gebouwen over krachtstroom kan worden beschikt. De grotere bedrijven zijn beter uitgerust met openbare nutsvoorzieningen dan de kleine. Met de telefoonaansluitingen is het al niet anders. In totaal heeft twee derde van de A- en B-bedrijven telefoon. Zie ook bijlage 10.

HOOFDSTUK III

PRODUKTIEPLAN, BEDRIJFSVOERING EN ENKELE SOCIALE ASPECTEN

Het akkerbouwbedrijf overweegt in het ruilverkavelingsblok. In dit hoofdstuk zal een beschrijving worden gegeven van het grondgebruik, de mechanisatie en de arbeidsvoorziening. Tenslotte volgen dan nog enkele opmerkingen over leeftijdsopbouw en het onderwijs, omdat deze factoren van groot belang zijn voor de bedrijfsvoering.

§ 1. De akkerbouw

Het ruilverkavelingsgebied is een gebied met overwegend akkerbouw, zoals wel uit tabel 12 blijkt. Tussen de bedrijven in de onderscheiden beroepsgroepen bestaan de voornaamste verschillen. Binnen de groep A- en B-bedrijven hebben de grote bedrijven iets meer bouwland en minder of geen tuinland.

De C- en D-bedrijven kleiner dan 1 ha hebben slechts weinig grasland, terwijl de bedrijven van 1 ha en groter in deze beroepsgroep een hoog percentage grasland in gebruik hebben. De speciale bedrijven zijn - zoals reeds eerder gezegd - tuinbouwbedrijven.

Tabel 12

HET GRONDGEBRUIK

	Oppervlakte cultuurgrond in ha	Percentage cultuurgrond in gebruik als		
		bouwland	grasland	tuinland
A- en B-bedrijven				
1-15 ha	156	83	14	3
15-30 ha	230	88	11	1
≥30 ha	883	87	13	-
Alle grootteklassen	1269	87	12	1
C-bedrijven				
< 1 ha	3	61	19	20
≥ 1 ha	36	10	88	2
D-bedrijven				
< 1 ha	1	100	-	-
≥ 1 ha	18	53	47	-
Spec.bedrijven				
≥ 1 ha	40	10	-	90

Bron: C.B.S. 1961.

Tussen de grote en kleinere bedrijven in het ruilverkavelingsblok bestaan, wat het gebruik van het bouwland betreft, weinig verschillen. Dat blijkt uit tabel 13. Slechts het percentage bouwland, beteeld met handelsgewassen (voornamelijk vlas), is bij de bedrijven van 1-15 ha beduidend lager dan bij de overige bedrijven. Dat wordt gecompenseerd door een iets groter aandeel van de granen en hakvruchten.

Tabel 13

BOUWPLAN VAN DE A- EN B-BEDRIJVEN

	Oppervlakte bouwland in ha	Percentage bouwland, beteeld met:					
		granen	hakvruchten	handelsgewassen			groenvoedergewassen, braak
				peulvruchten	overige	totaal	
A- en B-bedrijven							
1-15 ha	129	50	34	13	3	16	0
15-30 ha	203	47	26	14	12	26	1
≥30 ha	772	46	30	13	11	24	0
Alle grootteklassen	1104	47	30	13	10	23	0

Bron: C.B.S. 1961.

De verbouw van granen neemt een zeer belangrijke plaats in; bijna de helft van de totale oppervlakte wordt met granen beteeld. Het voornaamste gewas in deze groep is de gerst, vooral voor de minder grote bedrijven (zie bijlage 11); dan volgt de tarwe, die juist op de grotere bedrijven verbouwd wordt. In de verhouding tussen de oppervlakten aardappelen en suikerbieten komen weinig variaties voor.

De totale oppervlakte die met suikerbieten wordt beteeld is in alle bedrijfsgrootteklassen gelijk (16%). Belangrijke gewassen zijn voorts nog erwten en vlas. De oppervlakte voederbieten en groenvoedergewassen is zeer gering; de gegevens over de C- en D-bedrijven zijn opgenomen in bijlage 11.

De totale oppervlakte tuinbouwgrond in het blok bedraagt 45,64 ha, waarvan de 4 speciale bedrijven 36,33 ha voor zich opeisen. De fruitteelt neemt 80% van deze grond in beslag, waarbij de appel met 55% sterk domineert. De verbouwde groenten - alle in de open grond - zijn aardbeien en zaaiuien.

§ 2. De veehouderij

In dit akkerbouwgebied is de veehouderij van weinig betekenis, uitgezonderd één tak, nl. de mestveehouderij. In bijlage 12 zijn de voornaamste gegevens over de rundveehouderij opgenomen. Melkvee vindt men op de helft van het aantal A- en B-bedrijven, doch gemiddeld niet meer dan twee koeien per bedrijf. Het aantal melkkoeien per 100 ha grasland is bijzonder laag bij de bedrijven van 30 ha en groter en iets hoger op de kleinere bedrijven. Daarentegen is het aantal stuks jongvee per melkkoe vrij hoog, vooral bij de grote bedrijven (23 per melkkoe). Dit wijst in de richting van de mestveehouderij. De laatste kolommen van deze bijlage bevestigen dit dan ook: de helft van de A- en B-bedrijven heeft mestvee. Met betrekking tot de aantallen per bedrijf kan worden opgemerkt dat in tegenstelling met het melkvee hier sprake is van een toeneming

bij stijgende bedrijfsgrootte; van 2,8 bij de bedrijven van 1-15 ha tot 12,2 bij bedrijven van 30 ha en groter. Bij de grote bedrijven zien wij dus dat het accent op de mestveehouderij ligt. Er zijn drie C-bedrijven met gemiddeld 19,7 stuks mestvee per bedrijf.

De varkens-, schapen- en kippenhouderij is voor de bedrijven in het blok van een zo geringe betekenis, dat er verder aan voorbijgegaan wordt. De meeste bedrijven hebben een aantal kippen voor eigen gebruik (zie bijlage 13).

Twee derde van het aantal A- en B-bedrijven heeft werkpaarden in gebruik, naar verhouding hebben deze dieren een grotere betekenis op het grotere bedrijf dan op het kleinere (bijlage 13 en tabel 14).

§ 3. Mechanisatie

Een beschouwing over de mechanisatie begint meestal met de mechanisering van de trekkracht. Twee derde van de A- en B-bedrijven - de C- en D-bedrijven en de speciale bedrijven worden, voor zover niet met name genoemd, buiten beschouwing gelaten - beschikt over een trekker. Eveneens twee derde van de bedrijven maakt gebruik van paarden, gemiddeld ongeveer twee per bedrijf (zie tabel 14). Vanzelfsprekend is het aantal trekkers kleiner in de laagste bedrijfsgrootteklasse. Al deze bedrijven maken gebruik van trekkers van andere bedrijven en van loonwerkers. Het een en ander wordt duidelijk bij bestudering van bijlage 14.

Tabel 14

PAARDEN EN TREKKERS OP DE A- EN B-BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven			Aantal werkpaarden per bedrijf
	totaal	met trekker	met werkpaarden	
1-15 ha	17	6	8	1,4
15-30 ha	11	7	7	2,0
≥30 ha	20	18	18	2,4
Alle grootteklassen	48	31	33	2,1

Bron: C.B.S. 1961.

Uit dezelfde bijlage blijkt tevens, dat de mechanisatie in het ruilverkavelingsblok voor een belangrijk deel door loonwerkers tot stand is gebracht. De zware en sterk gespecialiseerde werktuigen en machines zijn slechts in enkele gevallen eigendom van de boer. Dit zijn o.a. spuit- en nevelmachines, maaidorsers, dorsmachines, opraappersen, aardappelrooiers en vlasplukmachines. De grondbewerking - ook het ploegen - wordt overwegend door de boer zelf gedaan met eigen werktuigen. De gemeenschappelijke eigendom komt in dit gebied maar zeer weinig voor; met name voor de grondbewerking maken de kleinere bedrijven nog weleens gebruik van de werktuigen van anderen.

§ 4. De arbeidsvoorziening

In totaal werkten in mei 1961 op alle bedrijven in het ruilverkavelingsblok tezamen 163 personen, 147 mannen en 16 vrouwen. Hoe deze over de verschillende categorieën arbeidskrachten en bedrijven zijn verdeeld is aangegeven in tabel 15. Op de A- en B-bedrijven vormen de mannelijke gezinsarbeidskrachten - waarvan tweederde bedrijfshoofden - juist de helft van het totaalaantal mannelijke arbeidskrachten. De andere helft bestaat uit vreemde arbeidskrachten.

Tabel 15

ARBEIDSKRACHTEN

	Aantal bedrijven	Aantal arbeidskrachten in mei 1961							
		bedrijfshoofd		medew. gezinsl.		vreemde arbeidskr.		totaalaantal arbeidskr.	
		M	V	M	V	M	V	M	V
A- en B-bedrijven									
1-15 ha	17	16	1	5	3	2	-	23	4
15-30 ha	11	9	2	5	3	7	-	21	5
≥30 ha	20	17	3	11	3	52	1	80	7
Alle grootteklassen	48	42	6	21	9	61	1	124	16
C- en D-bedrijven	25	9	-	-	1	-	-	9	1
Speciale bedrijven	4	4	-	-	1	8	-	12	1

Het aandeel van de landarbeiders in de arbeidsbezetting varieert sterk met de bedrijfsgrootte; het bedraagt voor de bedrijfsgrootteklassen van 1-15 ha, 15-30 ha en ≥ 30 ha resp. 9%, 33% en 65%. Het aandeel van de mannelijke medewerkende gezinsleden neemt af bij de grotere bedrijven.

Wanneer wij aannemen dat deze arbeidskrachten allenals potentiële opvolgers beschouwd mogen worden (zoons), dan kan de z.g. generatiedruk voor het ruilverkavelingsgebied berekend worden op 1,02. De generatiedruk geeft de verhouding aan tussen het aantal jaarlijks vrijkomende bedrijven en het aantal potentiële opvolgers. Hierbij is ervan uitgegaan, dat een zoon op zijn 30e jaar gemiddeld het bedrijf overneemt en dat een bedrijfshoofd op zijn 65e jaar het bedrijf overdraagt.

Het geringe aantal bedrijven en de daardoor relatieve waarde van dit gegeven in aanmerking nemend, kan men constateren dat bij het bestaande aantal bedrijven een evenwichtssituatie bestaat met betrekking tot de bedrijfsopvolging. De vrouwelijke arbeidskrachten bestaan uit bedrijfshoofden en medewerkende gezinsleden, er is slechts één vreemde vrouwelijke arbeidskracht.

Van de overige bedrijven hebben slechts de speciale bedrijven vreemde arbeidskrachten in dienst.

Uit bijlage 15 blijkt, dat het aandeel van tijdelijke arbeidskrachten in de totale arbeidsbezetting gering is. Slechts bij de vrouwelijke arbeidskrachten is het van meer belang. Het aantal werkweken, gewerkt door tijdelijke mannelijke arbeidskrachten, is 478; dit komt neer op het werken van 10 vaste arbeiders, met een volledige dagtaak. De verhouding vaste arbeid/tijdelijke arbeid is derhalve ongeveer 150 : 10 of 15 : 1. Zoals tabel 16 laat zien, wijkt de verdeling van de tijdelijke mannelijke arbeid over het jaar in Westdorpe zeer weinig af van deze verdeling in de gehele provincie Zeeland.

Tabel 16

TIJDELIJKE ARBEIDSKRACHTEN

	Percentage van alle werkweken per periode in	
	Westdorpe	Zeeland
December '58 t/m februari '59	8	5
Maart '59 t/m mei '59	18	24
Juni '59 t/m augustus '59	40	37
September '59 t/m november '59	34	34
Gehele periode	100	100

Bron: C.B.S., Landbouwtelling 1960.

§ 5. De leeftijdsopbouw

Een indruk van de leeftijdsopbouw van de bedrijfshoofden geeft tabel 17. De bedrijfshoofden op de kleinere bedrijven zijn gemiddeld enkele jaren ouder dan de bedrijfshoofden op de grotere bedrijven.

Tabel 17

LEEFTIJDSOPBOUW VAN DE BEDRIJFSHOOFDEN

	Aantal bedrijfshoofden						Gemiddelde leeftijd in jaren
	totaal	in de leeftijdsklassen van					
		< 35 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	55-64 jaar	≥ 65 jaar	
A- en B-bedrijven							
1-15 ha	17	1	4	2	6	4	55
15-30 ha	11	-	3	6	-	2	51
≥30 ha	20	4	2	4	6	4	51
Alle grootteklassen	48	5	9	12	12	10	52
C-bedrijven	13	3	4	4	1	1	44
D-bedrijven	9	-	-	-	-	9	75
Spec. bedrijven	4	-	3	1	-	-	42

Bron: L.E.I. 1961.

Over de leeftijdsopbouw van de landarbeiders zijn gegevens opgenomen in bijlage 16. Van de in het ruilverkavelingsgebied werkende losse en vaste arbeiders is 30% jonger dan 35 jaar. Het onderstaande staatje geeft een overzicht van de leeftijdsopbouw van beide groepen.

	Bedrijfshoofden (%)	Arbeiders (%)
Jonger dan 35 jaar	10	30
35-44 jaar	19	13
45-54 jaar	25	28
55-64 jaar	25	28
65 jaar en ouder	21	1
	100	100

De aantallen, welke in de bijlage worden gegeven, zijn niet geheel volledig. Met name wat betreft de buiten het gebied wonende arbeiders. Een aantal daarvan is niet ingeschreven bij de districtsagent van het B.P.L., o.a. de arbeiders in dienst van krooibazen.

§ 6. Onderwijs

Alleen van de landbouwers en tuinders zijn gegevens bekend over het genoten onderwijs (zie tabel 18). Gezien het geringe aantal bedrijfshoofden in de leeftijdsklasse jonger dan 35 jaar is een conclusie over verschillen tussen de leeftijdsklassen niet te trekken. Vergeleken met de gegevens over het landbouwgebied Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen is het percentage landbouwers met vervolgonderwijs in Westdorpe vrij hoog; dit geldt zowel voor het cursus- als voor het dagonderwijs. Toch heeft ook in Westdorpe een vrij hoog percentage bedrijfshoofden geen vervolgonderwijs genoten.

Tabel 18

ONDERWIJS VAN LANDBOUWERS EN TUINDERS

	Leeftijd	Aantal bedrijfshoofden	Percentage bedrijfshoofden met voortgezet onderwijs: cursussen	dag-onderwijs	zonder voortgezet onderw.
Westdorpe	<35 jr.	9	33	45	22
	≥35 jr.	58	31	24	45
	alle leeftijden	67	31	27	42
O.-Zeeuwsch-Vlaanderen	<35 jr.	179	19	48	33
	≥35 jr.	1742	20	14	66
	alle leeftijden	1921	20	17	63

Bron: C.B.S., Landbouwtelling 1955.

SAMENVATTING

Het ruilverkavelingsblok omvat nagenoeg de gehele gemeente Westdorpe. De bevolking groeit slechts langzaam doordat het geboortenoverschot wordt gecompenseerd door een hoog vertrekoverschot.

De werkgelegenheid in Westdorpe is in de periode 1947-1960 met een derde gedaald, zowel in als buiten de landbouw. De daling van de werkgelegenheid buiten de landbouw is echter veel minder sterk dan in de landbouw. Deze vermindering van de werkgelegenheid heeft geleid tot een aanzienlijk forensisme, voornamelijk naar de omliggende meer geïndustrialiseerde gemeenten. De agrarische beroepsbevolking is in de periode 1947-1960 gemiddeld per jaar afgenomen met 5% voor de landarbeiders en 1½% voor de zelfstandige bedrijfshoofden. De inkomenspositie van de landbouwers in Westdorpe is naar verhouding gunstig. In het blok zijn gevestigd 48 bedrijven van personen met een hoofdberoep in de landbouw en vier fruitteeltbedrijven. Daarnaast komen nog een 13-tal bedrijven van C- en een 9-tal van D-grondgebruikers voor. De A- en B-bedrijven zijn naar verhouding veel groter dan in het omliggende gebied van Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen; het bedrijf in Westdorpe is gemiddeld anderhalf maal zo groot. De verkavelingstoestand in het blok, het aantal kavels per bedrijf en de grootte van de kavels is in het algemeen niet ongunstig te noemen, bij een vergelijking met de gehele provincie Zeeland.

Slechts een vijfde deel van de agrarische grond in de gemeente Westdorpe is eigendom van de gebruikers; de pacht overweegt hier wel sterk, vooral ook op de grotere bedrijven. Er zijn slechts twee bedrijven in het blok, die alle grond in eigendom hebben. De overige worden geheel of gedeeltelijk gepacht. Er komt veel pacht van los land voor; meer dan een derde van de verpachte grond is eigendom van buitenlanders, vooral Belgen.

De woningen van de boeren en tuinders in Westdorpe zijn vrij ruim, slechts één woning had in 1956 minder dan 5 vertrekken. Nog niet alle woningen zijn op openbare nutsvoorzieningen aangesloten. De grotere bedrijven zijn in het algemeen beter voorzien dan de kleinere.

Op de A- en B-bedrijven wordt 87% van de grond gebruikt als bouwland. Grote zowel als kleine bedrijven zijn sterk op de akkerbouw georiënteerd, de helft van het bouwland wordt met granen beteeld.

Slechts één tak van veehouderij is in het ruilverkavelingsgebied van betekenis, nl. de mestveehouderij.

Met betrekking tot de mechanisatie kan gezegd worden, dat het loonwerk een belangrijke rol speelt, vooral waar sprake is van zware en gespecialiseerde machines.

De helft van de arbeidsbezetting bestaat uit gezinsarbeidskrachten. De andere helft, gevormd door vreemde arbeidskrachten, is overwegend in vaste dienst. Tijdelijke arbeidskrachten spelen slechts een geringe rol, voornamelijk in de maanden juni t/m november.

621

Bijlage 1

HOOFDBEROEPEN VAN DE C- EN NEVENBEROEPEN VAN DE B-GRONDGEBRUIKERS

	Aantal grondgebruikers in de beroepsgroep			
	B	C		
		zonder cultuur-grond	<1 ha	≥1 ha
Landarbeider	-	-	1	-
Loonwerker	1	-	2	-
Direct v.d. landbouw afhankelijk beroep	1	-	-	2
Verzorgende beroepen	1	-	-	1
Industriearbeiders	1	-	3	-
Overige beroepen	1	1	1	3
Alle grondgebruikers	5	1	7	6

Bron: L.E.I.

Bijlage 2

VROEGERE BEROEPEN VAN DE D-GRONDGEBRUIKERS

	Aantal D-grondgebruikers			
	zonder cultuur-grond	<1 ha	≥1 ha	totaal
Landbouwer	1	2	5	8
Melkslijter	-	-	1	1
Alle grondgebruikers	1	2	6	9

Bron: L.E.I.

Bijlage 3

SPECIALE BEDRIJVEN

	Hoofdberoep	Nevenberoep
1-5	fruitteler	fabr.arbeider
5-10		visser
10-15		-
15-20		-

Bron: L.E.I.

Bijlage 4

BEDRIJVEN ≥ 1 HA

	Aantal bedrijven in de grootteklasse van				
	1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	≥ 20 ha	totaal
Westdorpe					
1910	22	7	12	26	67
1921	24	10	12	27	73
1930	30	11	8	25	74
1947	25	10	14	25	74
1950	23	15	8	28	74
1955	19	15	9	29	72
1959	12	12	11	28	63

Bijlage 5

KADASTRALE EN GEMETEN MAAT

	Bedrijfsoppervlakte			Gemeten maat in % van de kadastrale maat
	kadastrale maat	percentage		
		cultuurgrond	overige gronden	
A- en B-bedrijven				
1-15 ha	164	98	2	95
15-30 ha	237	99	1	97
≥30 ha	915	98	2	97
Alle grootteklassen	1316	98	2	96
C-bedrijven				
< 1 ha	4	88	12	86
≥ 1 ha	39	97	3	93
D-bedrijven				
< 1 ha	1	92	8	91
≥ 1 ha	19	98	2	95
Spec. bedrijven				
≥ 1 ha	42	99	1	95

Bron: C.B.S. 1961.

EIGENDOM EN PACHT

	Aantal bedrijven										Opper-vlakte cultuur-grond	Percentage cultuurgrond	
	totaal		met de cultuurgrond										
	absoluut	in %	100% in eigendom		≥ 50% in eigendom		> 50% gepacht		100% gepacht			eigendom	gepacht
			abs.	in %	abs.	in %	abs.	in %	abs.	in %			
Ruilverkavelingsblok[1]													
1-15 ha	28	100	2	7	5	18	5	18	16	57	209	30	70
15-30 ha	13	100	-	-	2	15	7	54	4	31	280	20	80
≥30 ha	19	100	-	-	2	11	8	42	9	47	834	13	87
Alle grootteklassen	60	100	2	3	9	15	20	33	29	49	1323	17	83
Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen													
1-15 ha	1307	100	193	15	136	10	323	25	655	50	8126	26	74
15-30 ha	402	100	42	11	77	19	126	31	157	39	8621	31	69
≥30 ha	331	100	35	10	55	17	95	29	146	44	14369	29	61
Alle grootteklassen	2040	100	270	13	268	13	544	27	958	47	31116	29	61
Zeeland													
1-15 ha	7684	100	1717	22	1363	18	1931	25	2673	35	41334	39	61
15-30 ha	1651	100	195	12	419	25	531	32	506	31	35054	38	62
≥30 ha	1274	100	153	12	271	21	332	26	518	41	60802	37	63
Alle grootteklassen	10609	100	2065	20	2053	19	2794	26	3697	35	137190	38	62
Nederland													
1-15 ha	184733	100	63158	34	39924	22	31978	17	49673	27	1101621	53	47
15-30 ha	34872	100	8575	25	7434	21	5881	17	12982	37	706483	44	56
≥30 ha	10707	100	2076	19	1720	16	1807	17	5104	48	475167	39	61
Alle grootteklassen	230312	100	73809	32	49078	21	39666	17	67759	30	2283271	47	53

1) Verschilt met het aantal bedrijven van 1961 door splitsing e.d.

Bron: C.B.S. 1959.

621

EIGENDOM EN PACHT IN HET RUILVERKAVELINGSBLOK

	Aantal bedrijven 1)					Oppervlakte cultuurgrond	Percentage cultuurgrond	
	totaal	met de cultuurgrond						
		100% eigendom	≥ 50% eigendom	> 50% gepacht	100% gepacht		eigendom	gepacht
A- en B-bedrijven								
1-15 ha	15	-	2	3	10	132	20	80
15-30 ha	11	-	1	6	4	243	14	86
≥30 ha	19	-	2	8	9	834	13	87
Alle grootteklassen	45	-	5	17	23	1209	14	86
C-bedrijven								
< 1 ha	5	1	-	-	4	3	19	81
≥ 1 ha	6	-	-	2	4	51	24	76
D-bedrijven								
< 1 ha	2	1	-	-	1	1	58	42
≥ 1 ha	6	2	1	1	2	37	69	31
Spec. bedrijven								
≥ 1 ha	3	-	3	-	-	26	77	23

1) Verschilt met 1961 door splitsingen e.d.

Bron: C.B.S. 1959

Bijlage 8

BEDRIJFSGEBOUWEN

	Aantal bedrijven, waarvan de gegevens bekend zijn	Aantal (hoofdbedrijfs)gebouwen				
		met bouwjaar				in eigendom
		vóór 1850	1850-1914	1915-1940	na 1940	
A- en B-bedrijven						
1-15 ha	12	-	8	2	2	10
15-30 ha	10	2	2	3	3	8
≥30 ha	20	5	11	3	1	10
Alle grootteklassen	42	7	21	8	6	28

Bron: C.B.S. 1961

Bijlage 9

VEESTALLING EN BEDRIJFSVOERING

	Aantal bedr. waarvan de gegevens bekend zijn	Aantal bedrijven						
		met melkveestal gebouwd vóór 1940	met loopstal voor jongvee	met verplaatsbare weidepomp	die inkuilen	met silo		
						aantal bedrijven	aantal silo's	m3 gem. inhoud
A- en B-bedrijven								
1-15 ha	12	3	1	-	2	1	1	12
15-30 ha	10	2	-	-	2	2	2	15
≥30 ha	20	7	-	1	8	6	8	19
Alle grootteklassen	42	12	1	1	12	9	11	17

Bron: C.B.S. 1961.

OPENBARE NUTSVOORZIENINGEN

	Aantal bedrijven	Percentage bedrijven aangesloten op					
		elektriciteitsnet			waterleidingnet		telefoon
		woning	bedrijfsgebouwen	krachtstroom	woning	bedrijfsgebouwen	
A- en B-bedrijven							
1-15 ha	17	76	29	6	76	12	29
15-30 ha	11	82	64	9	82	45	64
≥30 ha	20	85	70	50	85	55	100
Alle grootteklassen	48	81	54	25	81	38	67
C-bedrijven							
< 1 ha	7	86	14	-	86	-	14
≥ 1 ha	6	83	50	17	83	33	83
D-bedrijven							
< 1 ha	3	100	-	-	100	-	-
≥ 1 ha	6	67	50	-	67	-	33
Spec. bedrijven							
≥ 1 ha	4	100	75	-	100	50	75

Bron: C.B.S. 1960.

BOUWLANDGEBRUIK

	Opper-vlakte bouwland in ha	Percentage bouwland beteeld met											
		granen			hakvruchten			peul-vruchten		oliehoudende en vezelgew.		land-bouw-zaai-zaden	groen-voeder-gewas-sen en braakland
		haver	gerst	tarwe	aard-appe-len	suiker-bie-ten	voeder-bie-ten	erw-ten	bonen	blauw-maan-zaad	vlas		
A- en B-bedrijven													
1-15 ha	129	4	31	15	16	16	2	8	5	-	3	-	0
15-30 ha	203	3	26	18	9	16	1	10	4	-	11	1	1
≥30 ha	772	1	24	21	13	16	1	10	3	0	10	1	0
Alle grootteklassen	1104	2	25	20	13	16	1	10	3	0	9	1	0
C-bedrijven													
< 1 ha	2	-	51	32	6	-	-	-	-	-	-	-	11
≥ 1 ha	4	-	24	-	37	12	9	8	10	-	-	-	-
D-bedrijven													
< 1 ha	1	-	36	52	12	-	-	-	-	-	-	-	-
≥ 1 ha	10	5	34	33	4	-	6	-	1	-	17	-	-
Spec. bedrijven													
≥ 1 ha	4	-	80	-	10	10	-	-	-	-	-	-	-

Bron: C.B.S. 1961

621

RUNDVEE

	Aantal bedrijven	Bedrijven met melkkoeien		Aantal melkkoeien per		Per melkkoe		Bedrijven met mestvee	
		aantal bedrijven	aantal melkkoeien per bedrijf	100 ha cultuurgrond	100 ha grasland	aantal kalveren	aantal pinken	aantal bedrijven	stuks mestvee per bedrijf
A- en B-bedrijven									
1-15 ha	17	7	3,1	14	99	1	1	5	2,8
15-30 ha	11	7	2,3	7	64	3	1	7	4,9
≥30 ha	20	9	1,2	1	10	8	15	12	12,2
Alle grootteklassen	48	23	2,1	4	31	3	4	24	8,1
C-bedrijven									
< 1 ha	7	1	1,0	32	167	1	1	–	–
≥ 1 ha	6	2	3,5	19	21	2	6	3	19,7
D-bedrijven									
< 1 ha	3	–	–	–	–	–	–	–	–
≥ 1 ha	6	3	2,7	41	93	0	1	2	2,0
Spec. bedrijven									
≥ 1 ha	4	–	–	–	–	–	–	–	–

Bron: C.B.S. 1961

621

VARKENS, KIPPEN, SCHAPEN, WERKPAARDEN

	Aantal bedrijven	Percentage bedrijven met				
		mest-varkens	fok-zeugen	kippen	schapen	werk-paarden
A- en B-bedrijven						
1-15 ha	17	12	12	59	-	47
15-30 ha	11	27	27	59	-	64
≥30 ha	20	25	10	85	10	90
Alle grootteklassen	48	21	15	81	4	69
C-bedrijven ≥ 1 ha	6	17	-	17	17	17
D-bedrijven ≥ 1 ha	6	33	17	83	-	17
Spec. bedrijven ≥ 1 ha	4	-	25	25	-	-
Alle bedrijven)	74	22	11	65	4	47
)≥1 ha	64	22	13	72	5	55

Bron: C.B.S. 1961

621

WERKTUIGEN

	Aantal A- en B-bedrijven 1) dat van de werktuigen gebruik maakt																				
	in eigendom						in mede-eigendom						van combinatie			van ander bedrijf			van loonbedrijf		
	voor trekker			overige			voor trekker			overige											
	1/15 ha	15/30 ha	≥30 ha	1/15 ha	15/30 ha	≥30 ha	1/15 ha	15/30 ha	≥30 ha	1/15 ha	15/30 ha	≥30 ha	1/15 ha	15/30 ha	≥30 ha	1/15 ha	15/30 ha	≥30 ha	1/15 ha	15/30 ha	≥30 ha
Aantal bedrijven	17	11	20	17	11	20	17	11	20	17	11	20	17	11	20	17	11	20	17	11	20
Grondbewerking:																					
cultivators	6	6	17	4	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	-	1	-	1
landrollen	3	2	2	4	3	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-
Cambridgerollen	1	2	6	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	1	-	-
Zaaien en planten:																					
zaaimachines	4	2	5	7	6	13	-	-	1	-	1	-	-	1	1	4	2	-	1	1	-
aardappelpootmachines	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3	-	-	-	1	4	5
Verzorging en ziektenbestrijding:																					
kunstmeststrooiers	-	-	8	1	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
wied- en schoffelmachines	4	1	3	5	7	7	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	2	-	-	-	-
rugspuiten	-	-	-	1	4	14	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
spuit- en nevelmachines	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	11	18
Weidebouw en oogsten:																					
graanmaaiers, zelfbinders	1	2	13	2	1	1	1	-	2	-	-	1	1	1	3	2	-	-	1	2	1
maaidorsers	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	11	19
dorsmachines	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7	20
opraappersen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	11	20
stropersen en -binders	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	7	19
transporteurs	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aardappelrooiers	2	-	6	2	5	9	-	-	2	-	-	4	-	1	7	-	-	-	10	8	8
bietenlichters	1	-	1	-	4	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
bietenrooiers	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	6
vlasplukmachines	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2	2	1	15
trekkers	5	7	17	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	4	5	3	2	17	11	10

1) Van 1 bedrijf (1-15 ha) gegevens onbekend.

Bron: C.B.S. 1960

621

ARBEIDSKRACHTEN IN DE LAND- EN TUINBOUW IN 1959(GEMEENTE WESTDORPE)

Deze gegevens hebben betrekking op 69 bedrijven	Vaste arbeidskrachten								Tijdelijke arbeids-krachten	
	het gehele jaar werkzaam op het bedrijf									
	volledig		4 à 5 dagen per week		2 à 3 dagen per week		totaal			
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
Gezinsleden:	aantal personen								aantal werkweken	
(al of niet betaald)										
bedrijfshoofd	49	4	-	-	4	1	53	5	47	3
overige gezinshoofden	27	-	-	2	1	12	28	14	-	10
alle gezinsleden	76	4	-	2	5	13	81	19	47	13
Vreemde arbeidskrachten	74	2	1	1	1	-	76	3	431	226
Alle arbeidskrachten	150	6	1	3	6	13	157	22	478	239
w.o. 65 jr. en ouder	9	-	-	-	3	1	12	1	-	-

Bron: C.B.S. Landbouwtelling 1960.

LANDARBEIDERS

Geboortejaar	In gebied wonend en werkend		In gebied wonend, en buiten werkend		Buiten gebied wonend, erin werkend	
	vast	los	vast	los	vast	los
Vóór 1895	-	-	-	-	1 1)	1
1896-1900	11	2	-	-	3 1)	4
1901-1905	10	-	-	-	4 2)	6 3)
1906-1910	14	2	1	-	3	7 3)
1911-1915	8	1	-	1	2	4
1916-1920	3	1	-	2	2	4
1921-1925	3	1	1	2	-	4
1926-1930	8	2	1	-	-	3
1931-1935	3	5	-	1	2	4
1936-1940	4	-	-	1	2	4
1941 en later	1	-	1	-	3	3
Alle arbeiders	65	14	4	7	22	44

1) Van wie: 1 Belg
2) Van wie: 2 Belgen
3) Van wie: 1 werkzaam bij loonwerker

Bron: B.P.L. 1961.

621